

УДК [94(477.46)+27]"191"

І. Ю. Опацький

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ НА УМАНЩИНІ ПОЧАТКУ ХХ ст.

ЗА ЩОДЕННИКОМ П. Ф. КУРІННОГО

Розглядаються питання релігійного життя Уманщини початку ХХ століття. Використовуються нещодавно опубліковані щоденникові записи уманського адвоката П. Ф. Курінного. Надані короткі біографічні відомості про автора щоденників та їх значення у вивченні локальної історії.

Ключові слова: Петро Курінний, Умань, релігійне життя, церква, православне духовенство, локальна історія

У різні періоди історії України релігія та церква відігравали важливу роль у повсякденному житті населення. Завдяки ґрунтовним дослідженням з історії релігій в Україні детально реконструйовано основні події релігійного життя на українських землях. З поширенням інтересу до проблем регіоналістики, локальної (місцевої) історії виникає необхідність занурення у вузькорегіональні межі, вивчення історії релігійного життя на рівні окремих регіонів. Під «локальною історією» розуміється не історія території, а історія «мікроспівтовариства», групи людей, які здійснюють певну діяльність. Звертаючи увагу на історію конкретних соціокультурних спільнот, локальна історія значно доповнює історію національну. Ще однією прикметною ознакою часу стала зміна кута зору в бік персоналізації та гуманізації історичного знання. Домінуючим в науковому пошуку стає екзистенційно-антропологічний підхід, базований на людському вимірі історичної реальності [1].

Цінним джерелом для здійснення даного роду досліджень є мемуарна література, зокрема такий її різновид як щоденники. Адже в них зафіксоване безпосереднє враження автора від описуваних подій, а не трактування їх з певної часової відстані.

З огляду на вищесказане, ставимо за мету, використовуючи нещодавно опубліковані щоденникові записи уманського адвоката П. Ф. Курінного,

здійснити спробу дослідження сторінок релігійного життя Уманщини 1900 – 1917 рр.

Грунтовні дослідження православного духовенства Уманщини інтенсивно здійснює Т. Кузнець. Завдяки величезній дослідницькій роботі, залученню широкого кола архівних та опублікованих джерел, авторській ерудиції встановлені імена священнослужителів та інших членів притчів усіх парафій Уманського повіту [2; 3]. Ці дані доповнюють нещодавно опубліковані щоденникові записи відомого уманського адвоката, громадського діяча, попечителя Подобнянської парафіяльної школи Петра Федоровича Курінного (1852 – 1931 рр.) [4]. Народився він 23 листопада 1852 р. у сім'ї кріпаків із с. Свинарки Черкаського повіту Київської губернії (нині с.Петропавлівка Городищенського р-ну Черкаської обл. – авт.). Восени 1861 р. розпочинає навчання у сільського священника – о. Феодосія Стрижевського. Окрім викладання грамоти о. Феодосій організував у селі хор з хлопчиків-учнів. Учасником цього хору став і П. Курінний, який спочатку розучив простий, а потім і партесний спів та був обраний в дисканти. Невдовзі хор здобуває визнання, про що свідчать запрошення до сусідніх сіл на храмові свята та освячення церков. Перебуваючи з самого дитинства під впливом священнослужителів, П. Курінний був людиною глибоко релігійною та з великим пієтетом ставився до церкви, про що свідчать його щоденникові записи та систематичні відвідування церковних служб. Після закінчення церковно-парафіяльної школи він продовжував здобувати освіту, закінчив юридичний факультет Київського університету Св. Володимира. З 1881 р. займається юридичною практикою при Уманському окружному суді, стає приватним адвокатом у селянських справах. П. Ф. Курінний не залишався осторонь громадського життя м. Умань, а був його активним учасником: входив до складу Уманського відділу Російського товариства Червоного хреста (1881–1918), Уманського благодійного товариства (1890–1904), Уманського ощадно-позичкового товариства (від 1901 р.), Уманського відділу Київського історичного товариства охорони пам'ятників старовини і мистецтв (від 1913 р.),

був головою Уманського пожежного літературно-просвітнього гуртка «Просвіта» (від 1921 р.) [5]. З встановленням радянської влади була заборонена діяльність приватних повірених, тому П. Курінний влаштується працювати рахівником на млинах, а 1925 р., у віці 73-х років, складає іспит на захисника Колегії при суді.

П. Курінний старанно вів щоденник, до якого, окрім нотаток особистого життя, записував інформацію про оточуючий його соціум, його настрої та переживання. Станом на сьогодні опубліковані записи за 1889 – 1891, 1900, 1913 – 1919, 1921, 1922, 1925, 1926, 1928-29 роки.

Аналізуючи записи, можна узагальнити кілька моментів, які доповнюють знання з історії релігійного життя Уманщини.

П. Курінний жив на Івангородському передмісті м. Умань і найчастіше відвідував Свято-Троїцьку церкву. Станом на 1913 р. при ній налічувалось 2 630 осіб парафіян (1 339 чол. і 1 291 жін.). Але зростання чисельності парафіян не супроводжувалося збільшенням кількості церковного притчу. Якщо за штатом 1842 р. притч церкви складало 7 осіб, то у 1913 р. – три особи [2, с. 128 - 132]. Із записів П. Курінного дізнаємося, що кількість прихожан церкви не була стабільною. Найбільше люду, традиційно, приходило до церкви під час великих релігійних свят (Водохреще, Вербна Неділя, Великдень, Покрова та ін.). «По дорогам, по улицам всюду движение и говор народа... Идут в церковь... Весь воздух гудит по всем направлениям колокольным звоном и в городских церквях, и по предместьям, и в монастыре, и в сельских... слышатся звуки колоколов... Везде много народа... В церкви почти полно», так описував П. Курінний Великодню ніч 1916 р. [4, с. 159]. Але це у Великодню ніч, а у «звичайну» неділю «молящихся мало» [4, с. 84]. Священнослужителі намагалися виправити це і для збільшення кількості прихожан церкви вдавалися до таких заходів, як організація псаломником Григорієм Щупаковським церковного хору, або пропозиція отця Олександра Нікольського піднятися на боротьбу з базарами, які відволікають людей від недільної служби в церкві. Чи дасть результат реалізація цієї пропозиції П. Курінний не був

впевнений, адже і час для селянина настав складний, і «батюшки спешат заканчивать литургию в церкви, чтобы поспешить на базар» [4, с. 199].

Проаналізувавши записи П. Курінного, доходимо висновку, що часто і представники духовенства своєю поведінкою не сприяли зростанню авторитету церкви. Швидше навпаки. 1915 р. він занотовує у щоденнику інформацію про зменшення церковних прибутків у с. Павлівка. Причиною тому стало невдоволення селян місцевим священиком, через що вони ходили на «службу» у сусідні села. Коли ж і приходили до «свого» на сповідь, то платили йому за це 3 копійки, а священик «в виде наставления говорит прихожанам, что они «скоты, дикари», не понимают, мол своей обязанности», а під час шкільної молитви пояснював дітям, що «Молебен – это молитва о том... чтобы вы были не такие глупые и болваны как ваши отцы» [4, с. 140]. Та й сам П. Курінний був незадоволений перетворенням молитви і покаяння в комерційну справу для духовенства: «Я, конечно, плачу по привычке, за все... И за исповедь, и за запись в списки, и за поминовение, и за просфирь, и за молитву, и на тарелку, и за записку... Словом, говение – это есть непрерывный платеж денег» [4, с. 96-97]. Про те, що в церкві потрібно платити навіть за те, аби задзвонили і що бідним доводиться позичати кошти, аби оплатити поховання дитини, повідомляла П. Курінному і його невістка Ірина [4, с. 120].

У цьому ж ключі діяв притч і після відправлення панахиди: «После каждой панахиды все с протянутыми руками: духовенству дай, певчим – дай, хоругвеносцам – дай, церковным сторожам – дай, целой стае нижчих – дай... Все тащат панахидчика «за полы», чуть «не за шиворот»... отсюда идут сомнения и недоверия» [4, с. 168].

Зрозуміло, що не всі священнослужителі перетворювали службу в церкві на комерцію. Були серед них подвижники, любителі своєї справи, котрі мали високий авторитет не лише серед церковного керівництва, а й серед прихожан та жителів міста. До П. Курінного як до адвоката звертався за порадою священик з с. Охматова Бродовський, котрий зібрав пожертвування (кошти,

хліб, білизну) на допомогу біженцям (під час Першої світової війни – авт.) і радився як їх передати цим знедоленим.

Значна частина православного духовенства з усією душею віддавалась справі освіти народу, відкриттю та утриманню парафіяльних шкіл. У записах П. Курінного прослідковуються кардинальні зміни в релігійному житті краю 1918 – 1929 рр., відображені особливості відзначення вірянами релігійних свят понад століття тому, конспективно описано зміст промов священників у церквах та багато іншого матеріалу, але обсяги тез не дозволяють все це викласти у даній публікації. Опрацювання цих матеріалів вважаємо пріоритетним завданням найближчого часу.

Таким чином, нещодавно опубліковані щоденникові записи П. Курінного розкривають маловідомі сторінки з історії релігійного життя Уманщини та є цінним джерелом локальної історії.

Список використаної літератури:

1. Онопрієнко В., Черевичний Г. Просторові координати історичної реальності / В. І. Онопрієнко, Г. С. Черевичний // Наука та наукознавство. — 2013. — № 2. — С. 143-145. – Рец. на кн.: Верменич Я.В. Локальна історія як науковий напрям: традиції й інновації / Наук. ред. В.А. Смолій. – К.: Інститут історії України НАН України, 2012. – 284 с.
2. Кузнець Т. Православне духовенство Уманщини ХІХ - початку ХХ століття: Монографія. - К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. - 607 с.
3. Кузнець Т. Сільське парафіяльне духовенство Київської єпархії: узагальнений портрет кінця ХVІІІ - початку ХХ століття. / Т. В. Кузнець. - Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. - 464 с.
4. Умань і уманчани очима П. Ф. Курінного / за ред. Ю. В. Торгала, Л. Д. Гарбузової. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2013. – 344 с.
5. Торгало Ю. В., Олейніченко Н. О. Курінний Петро Федорович // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] : Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України ; голов. редкол.: Дзюба І. М. [та ін.]. - 2014. - 711 с. : іл. – Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=45792

The paper examines the problems of Uman religious life at the beginning of the 20-th. The diary notes of Uman lawyer and public figure Petro F. Kurinnyi (1852-1931) has been used. Recently published fragments of the diary notes, which are the valuable source of the New Social History and the Local History research, were mentioned.

Key words: Petro F. Kurinnyi, Uman , religious life, Church Orthodox clergy, Local History